

พลวัตของดนตรีแจ๊สในวัฒนธรรมไทย

Dynamics of Jazz music in Thai culture

กมลธรรม เกือบูตร¹
Kamontam Kuabutr

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องแจ๊สในประเทศไทย: บริบททางประวัติศาสตร์และการพัฒนา เป็นการศึกษาทางด้านดนตรีวิทยา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ เพื่อศึกษาพัฒนาการและพลวัตของดนตรีแจ๊สในกระแสวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า

พลวัตของดนตรีแจ๊สในประเทศไทยเกิดขึ้นเป็น 2 ช่วงคือ 1) ช่วงการแพร่กระจาย การยอมรับ และการผสมผสาน มีปัจจัยด้านบุคคลที่อยู่ในหน่วยงานราชการได้แก่ กรมโฆษณาการ และกองดุริยางค์กองทัพบก เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อน โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อทำหน้าที่ให้ความบันเทิงในภาวะสงคราม และอีกปัจจัยคือพระราชานิยมในดนตรีแจ๊สของรัชกาลที่ 9 ส่งผลให้สามารถถ่ายทอดเพลงแจ๊สสู่ชาวไทยได้บางส่วน 2) ช่วงการพัฒนาและการขับเคลื่อน มีปัจจัยด้านบุคคลทั้งในหน่วยงานรัฐบาล กลุ่มเอกชน สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นส่วนขับเคลื่อนดนตรีแจ๊ส มีการเปิดหลักสูตรดนตรีแจ๊สในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เป็นต้น โดยหน่วยงานต่างๆ ได้หมุนเวียนการจัดกิจกรรม เช่น การประกวดแข่งขันดนตรีแจ๊ส การประชุมวิชาการ และการจัดอบรมค่ายเพลงดนตรีให้แก่เยาวชนที่สนใจ

คำสำคัญ: ดนตรีแจ๊ส / พลวัตทางดนตรี

Abstract

This research study about the dynamics of Jazz music in Thai culture, using qualitative research methods. The objective is to study the development and dynamics of jazz music in Thai culture. The results revealed that the dynamics of jazz in Thailand occur in two phases. Phase one were diffusion, acceptance and eclecticism. There are personal factors in government agencies, including the government public relations department and Royal Thai army music division those were a major driving with support from the government to serve as entertainment in the state of war. The last factor is the favor in jazz music of King Rama IX, which resulted in the transmission of jazz music to some Thai people.

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรสาขาดนตรีสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Phrase two were development and driving, there are individual factors in government agencies, private groups, and higher education institutions that drive jazz music. Undergraduate jazz courses are offered at various universities including Mahidol University, Silpakorn University, Rangsit University, Burapha University and Songkhla Rajabhat University, etc., which have circulated activities such as Jazz competition, Jazz music conference and Jazz music camp for interested people.

Keyword: Jazz music; Dynamics of music

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่อดีตที่มีการติดต่อกับต่างชาติทั้งยุโรปและเอเชีย เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของผู้คนต่างวัฒนธรรมเข้าสู่ดินแดนไทย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและผสมผสานทางวัฒนธรรมในมิติที่หลากหลายคู่ขนานกับวิถีชีวิตของผู้คนในประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเหล่านั้นได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นกระแสที่ไหลวนอย่างต่อเนื่อง มีทั้งสายที่แข็งแกร่งและบอบบาง วัฏจักรดังกล่าวจึงเป็นการคัดกรองวัฒนธรรมที่เหมาะสมต่อสภาพของสังคมไทยในแต่ละยุค

วัฒนธรรมดนตรีในประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งมิติที่มีโครงสร้างที่หลากหลาย มีการผสมผสานจากชาติต่างๆ ที่ได้แพร่กระจายเข้ามาสู่ประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากเอกลักษณ์ สำนวน จังหวะ และสำเนียงในทำนองเพลง สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและวิถีของผู้คนในแต่ละช่วงเวลา โดยวัฒนธรรมทางดนตรีที่มีความแตกต่างในด้านสำเนียงที่มีความชัดเจนได้แก่ ดนตรีคลาสสิกชาวยุโรป และดนตรีแจ๊สจากชาวอเมริกัน ซึ่งทั้งสองประเภทนี้มีเอกลักษณ์ทางดนตรีที่มีความชัดเจนจากการหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ดนตรีแจ๊สเริ่มมีบทบาทในประเทศไทยในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ หลวงสุขุมนัยประดิษฐ์ ที่ได้เดินทางกลับมาประเทศไทยหลังสำเร็จการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการสร้างวงดนตรีแจ๊สที่สามารถบรรเลงได้ตามมาตรฐาน ในช่วงปีพ.ศ. 2471 ท่านจึงรวมตัวกับกลุ่มนักดนตรีที่บรรเลงประจำที่สปอร์ตคลับจัดตั้งคณะวงดนตรีแจ๊สขึ้นมีชื่อว่า “เรนโบว์คลับ” (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์, 2510) เพื่อให้คนไทยได้รับฟังดนตรีแจ๊สอย่างแท้จริง ซึ่งนับได้ว่าเป็นวงดนตรีแจ๊สชาวไทยวงแรกในประวัติศาสตร์ที่ได้รวมตัวกันบรรเลงเพลงแจ๊สอย่างชัดเจน

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปีพ.ศ. 2475 คณะรัฐบาลได้ออกนโยบายด้านค่านิยมต่างๆ เพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตกเช่น การแต่งกาย การสวมหมวก การรับประทานอาหาร ค่านิยมด้านความบันเทิงจากชาติตะวันตก เป็นต้น จึงมีคำสั่งให้จัดตั้งวงดนตรีกรมโฆษณาการขึ้นปีพ.ศ. 2482

เพื่อบรรเลงบทเพลงแจ๊สและบทเพลงเต้นรำอื่นๆ ตามคำสั่งของคณะรัฐบาล และได้แพร่กระจายเข้าสู่กองทัพไทยโดยประมาณปีพ.ศ. 2480 กองดุริยางค์ทหารบกได้จัดการซ้อมเพลงชาติที่มีการประพันธ์เนื้อร้องใหม่ ช่วงเวลาดังกล่าวคณะนักดนตรีและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องทำงานอย่างหนักเพื่อฝึกซ้อมและเรียบเรียงบทเพลงชาติใหม่ จึงได้สนับสนุนให้กองดุริยางค์กองทัพบกตั้งวงแจ๊สขนาดเล็กเพื่อบรรเลงเพลงให้คณะผู้ทำงานทุกคนได้ผ่อนคลายจากความเครียด และได้จัดตั้งวงดนตรีบี๊กแบนด์เพื่อบรรเลงเพลงสนับสนุนการเดินลีลาสมัยชื่อว่า “ดุริยะโยธิน” (สมาน นภายน, 2536, น. 25) นอกจากนี้บทเพลงพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่รัชกาลที่ 9 ที่มีผลต่อค่านิยมของสังคมไทยในอีกมิติ

ค่านิยมในบทเพลงแจ๊สที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ส่งผลให้กิจกรรมทางด้านดนตรีแจ๊สเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากทั้งในรูปแบบการประกวดแข่งขัน การแสดงดนตรี และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันนี้สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรดนตรีแจ๊สในหลากหลายสถาบันได้แก่มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏต่างๆ เป็นต้น ส่งผลให้ค่านิยมในการฟังและศึกษาดนตรีแจ๊สเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากจากปัจจัยในบริบทการศึกษาดังกล่าว

เห็นได้ว่าดนตรีแจ๊สในประเทศไทยมีความเป็นมาอย่างยาวนาน จนกลายเป็นวัฒนธรรมบันเทิงที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย มีศิลปินและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับดนตรีแจ๊สเกิดขึ้นจำนวนมาก มีการจัดกิจกรรมที่สนับสนุนดนตรีแจ๊สมากขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงการสัมมนาทางวิชาการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในประเด็นของการขับเคลื่อนของดนตรีแจ๊สที่เกิดขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมไทยในมิติต่างๆ การนำเสนอบทความวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “แจ๊สในประเทศไทย: บริบททางประวัติศาสตร์และการพัฒนา” ผู้วิจัยคาดว่าผลวิจัยจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการส่งเสริมดนตรีแจ๊สในประเทศไทยให้พัฒนาและเกิดประโยชน์ต่อเยาวชนและผู้สนใจศึกษาดนตรีแจ๊สต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาพัฒนาการและพลวัตของดนตรีแจ๊สในกระแสวัฒนธรรมไทย

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาด้านพัฒนาการและพลวัตของดนตรีแจ๊สในวัฒนธรรมไทยโดยแยกเป็นประเด็นด้านดนตรี บุคคล หน่วยงาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของดนตรีแจ๊สในประเทศไทย
2. ขอบเขตด้านบุคคลข้อมูล
บุคคลข้อมูลต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ด้านดนตรีแจ๊สมากกว่า 10 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน
3. ขอบเขตด้านพื้นที่
ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาในกรุงเทพฯและปริมณฑล เพื่อศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านเนื้อหาและบริบทที่สำคัญที่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงตามความเหมาะสม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวมข้อมูล 1 ปี นับตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 – กันยายน พ.ศ. 2561

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์จากบุคคล ข้อมูล รวมถึงข้อมูลจากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1) การวางแผนงานเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งการศึกษาต่างๆ เช่น หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ห้องสมุดมหาวิทยาลัยรังสิต สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และเว็บไซต์ต่างๆ ได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นโดยสำรวจข้อมูลในบริบทดนตรีแจ๊สในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล เพื่อตรวจสอบข้อมูลในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามตั้งแต่ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวมข้อมูล 1 ปี นับตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 – กันยายน พ.ศ. 2561 โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการกับบุคคลข้อมูลที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ด้านดนตรีแจ๊สมากกว่า 10 ปีขึ้นไปจำนวน 5 คน และการสังเกตบริบทความสัมพันธ์ของกลุ่มคนกับดนตรีแจ๊สจากงานสัมมนาและเทศกาลดนตรีแจ๊สในที่ต่างๆ

3) การจัดกระทำข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่างๆ และข้อมูลจากภาคสนาม มาจัดหมวดหมู่ โดยจัดแยกข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและพัฒนาการดนตรีแจ๊สในประเทศไทย และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ นำข้อมูลที่ได้เรียบเรียงให้บุคคลข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลพัฒนาการดนตรีแจ๊สในประเทศไทย โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในการศึกษาพัฒนาการและพลวัตของดนตรีแจ๊สในกระแสวัฒนธรรมไทย สามารถแบ่งประเด็นในการนำเสนอได้ดังนี้

1. พลวัตของดนตรีแจ๊สในวัฒนธรรมไทยช่วงการแพร่กระจาย การยอมรับ และการผสมผสาน การขับเคลื่อนดนตรีแจ๊สในวัฒนธรรมไทยช่วงต้นนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2 ด้านได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านหน่วยงาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัยด้านบุคคล

การขับเคลื่อนดนตรีแจ๊สในสังคมไทยในระยะแรกเกิดขึ้นจากกลุ่มคนประกอบด้วยชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ โดยบุคคลแรกคือ หลวงสุขุมนัยประดิษฐ

หลังจากที่ท่านเดินทางกลับหลังสำเร็จการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2469 ได้เชิญชวนกลุ่มนักดนตรีชาวไทยจัดตั้งวงดนตรีแจ๊สจนสำเร็จในปีพ.ศ. 2471 ชื่อว่า วงเรนโบว์คลับ (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์, 2510) สมาชิกยุคแรกประกอบด้วย นารถ ถาวรบุตร ตำแหน่งเปียโน บุญเอื้อ สุนทรสนาน ตำแหน่งแซ็กโซโฟน หลวงชาติตระการโกศล (เจียม ลิ้มปิตาติ) ตำแหน่งแซ็กโซโฟน จำปา เล่มสำราญ ตำแหน่งทรมเป็ต สาลี กล่อมอาภา ตำแหน่งกลองชุด วุฒิ สุทธิเสถียร ตำแหน่งไวโอลิน สมบูรณ์ ศิริภาค ตำแหน่งดับเบิลเบส และหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์ตำแหน่งเทเนอร์แบนโจ แม้ว่าค่านิยมของสังคมไทยต่อดนตรีตะวันตกในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นจะมุ่งเน้นไปที่ดนตรีคลาสสิกมากกว่าดนตรีแจ๊ส บุคคลต่อมาคือ เรือโทมานิต เสนะวิณินได้ก่อตั้งวง มานิตแจ๊สแบนด์ โดยคัดเลือกนักดนตรีเป็นผู้หญิงทั้งหมด เรือโทมานิตเป็นหัวหน้าวงและเล่นเปียโน (พูนพิศ อมาตยกุล, 2554, น. 21-22) วงดนตรีแจ๊สทั้ง 2 วงมีรูปแบบวงแบบดิกซีแลนด์

ภาพที่ 1 หลวงสุขุมนัยประดิษฐ์เล่นดนตรีที่มหาวิทยาลัยบอสตัน

ที่มา : <http://pradub-sukhum.com/>

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง กลุ่มบุคคลที่ขับเคลื่อนดนตรีแจ๊สส่วนใหญ่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรมโฆษณาการหนึ่งกลุ่ม และกองดุริยางค์ทหารบกหนึ่งกลุ่ม ทั้งนี้มีส่วนจากบทบาทหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายที่ได้รับจากรัฐบาลในขณะนั้น ซึ่งบุคคลที่จะกล่าวถึงต่อมาก็คือ บุญเอื้อ สุนทรสนาน หรือครูเอื้อ สุนทรสนาน ที่ได้พัฒนาตนเองจากการเป็นนักเรียนโรงเรียนพรานหลวงสุนักดนตรีวงเครื่องสายฝรั่งหลวงจากการสนับสนุนจากพระเจนดุริยางค์ จากนั้นจึงได้รับการชักชวนจากครูนารถ ถาวรบุตร ให้ไปร่วมเล่นกับวงดนตรีแจ๊สตามสถานบันเทิงจนกลายเป็นความชอบส่วนบุคคล แม้ว่าจะขัดกับแนวคิดของพระเจนดุริยางค์ที่กำลังปลูกศิษย์ทุกคนไม่ให้ฝึกดนตรีแจ๊ส จากนั้นท่านจึงมีบทบาทในการจัดตั้งวงดนตรีกรมโฆษณาการ และวงดนตรีสุนทราภรณ์ในเวลาต่อมา โดยบทประพันธ์ที่เกิดขึ้นในช่วงการทำงานของคุณครูเอื้อ สุนทรสนาน จึงเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมดนตรีแจ๊ส คลาสสิก และดนตรีไทยเข้าด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากลักษณะทำนองบทเพลงต่างๆ ของสุนทราภรณ์ที่ยังมีสำเนียงทำนองเพลงไทย แต่ผสมด้วยจังหวะและเสียงประสานแบบแจ๊ส

นอกจากครูเอื้อ สุนทรสนานแล้ว นักดนตรีท่านอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกของวงได้แก่ เวส สุนทรจามร, บุญช่วย วันชาญเวส, สนั่น กมลวาทิน สมบุญ ดวงสวัสดิ์, สรี ยงยุทธ และสาตี กล่อมอาภา เป็นต้น (สมาน นภายน, 2536, น. 23) มีบทบาทต่อการพัฒนาดนตรีแจ๊สในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ปัจจัยด้านบุคคล ในกลุ่มชาวต่างชาติก็มีส่วนสำคัญต่อการแนะนำดนตรีแจ๊สให้สังคมไทยได้รู้จัก โดยเฉพาะนักดนตรีชาวฟิลิปปินส์ที่ได้เดินทางเข้ามาประกอบอาชีพนักดนตรีในประเทศไทย ได้นำวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกจากการยึดครองดั้งเดิมของชาวสเปน (ค.ศ. 1565–1898) และการยึดครองยุคหลังโดยชาวอเมริกัน (ค.ศ.1898–1946) ซึ่งทั้ง 2 ช่วงเวลาได้รับอิทธิพลทางดนตรีที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการเข้ามาของชาวต่างชาติในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นโอกาสอันดีของการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางดนตรี โดยเริ่มจากนักดนตรีต่างชาติสู่นักดนตรีชาวไทย ก่อนถ่ายทอดสู่ผู้ฟังชาวไทยในช่วงเวลาดังกล่าว บุคคลที่มีบทบาทในช่วงเวลาดังกล่าวได้แก่ ภิญญู สุรวาท หรือโจ, ปิยะ วาทิตาคม หรือเปเปง และคีติ คีตากร หรือ บิลลี ฟลอเรส (Billy Flores) (สมาน นภายน, 2536, น. 23) ทั้ง 3 ท่านเป็นนักดนตรีชาวฟิลิปปินส์ที่ได้เดินทางมาประกอบอาชีพนักดนตรีอยู่ที่ประเทศไทยในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีประสบการณ์การเล่นดนตรีอาชีพมาจากหลายประเทศ ตัวอย่างเช่น คีติ คีตากร หรือ บิลลี ฟลอเรส มีประสบการณ์ด้านดนตรีจากการเล่นดนตรีที่เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศศรีลังกา ประเทศอินเดีย ประเทศสิงคโปร์ ฮองกง มาเก๊า และเซี่ยงไฮ้ ในประเทศจีน เป็นต้น ซึ่งประสบการณ์ทางดนตรีที่ท่านเหล่านั้นได้รับนำมาสู่การแลกเปลี่ยนในแวดวงดนตรีในสังคมไทยให้มีการพัฒนามากขึ้น

นอกจากนี้นักดนตรีชาติอื่นๆ เช่น กังวาน ชลกุล (Mr.Cholkoo Kang) ศิลปินชาวเกาหลี ที่ได้ประกอบอาชีพทางด้านดนตรีในประเทศไทย โดยกมลธรรม เกื้อบุตร (2557, น.113) กล่าวว่า “ผลงานของกังวาน ชลกุล มีความโดดเด่นในด้านการเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยสากลต่างๆ ให้แก่วงบ๊ิกแบนด์ ดังเช่นผลงานในแผ่นเสียงศรีกรุง รหัส SNS 5014 ได้เรียบเรียงขึ้นในช่วงต้นปีพ.ศ. 2500 เป็นการนำเพลงไทยเดิมมาเรียบเรียงเป็นเพลงไทยสากลที่สามารถใช้ประกอบการเต้นรำได้” บทเพลงที่กังวาน ชลกุล ได้เรียบเรียงเสียงประสานไว้ ยังคงเป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบันจำนวนมาก โดยเฉพาะเพลง “ลาวดำเนินทราย” ในจังหวะชะชะช่า อีกท่านคือ เรนัลโด ซีเกร่า นักดนตรีชาวโปรตุเกส (บิดาของศาสตราจารย์พิเศษ เรืออากาศตรี แมนรัตน์ ศรีกรานนท์) ผู้ก่อตั้งวงดนตรีคีตะเสวี หรือคีตวัฒน์ บรรเลงดนตรีตะวันตกทุกรูปแบบ ก่อนที่จะมาเน้นบทเพลงแจ๊สสำหรับการเต้นรำในช่วงหลัง

บุคคลสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนในยุคแรกคือ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงก่อตั้งวงลายคราม และวงดนตรีอ.ส.วันศุกร์ ซึ่งเป็นวงดนตรีส่วนพระองค์ ได้บรรเลงเพลงสากล สมัยนิยมและเพลงแจ๊ส (ภาธร ศรีกรานนท์ 2559: 11) จากนั้นในช่วงปีพ.ศ. 2495 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงจัดตั้งสถานีวิทยุขึ้น ณ พระที่นั่งอัมพรสถานพระราชทานนามว่า “สถานีวิทยุ อ.ส.” ออกอากาศทางคลื่น AM 1332 KHz และ FM 104 MHz ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้วงดนตรีลายครามบรรเลงดนตรีออกอากาศทางสถานีวิทยุทุกวันศุกร์ โดยเป็นพระราชประสงค์ของพระองค์ในการสื่อสารกับประชาชนผ่านช่องทางคลื่นวิทยุ นอกจากนี้พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์

บทเพลงประเภทบลูส์และแจ๊สจำนวนหนึ่ง ทำให้ประชาชนอีกหลายกลุ่มได้สามารถฟังบทเพลงแจ๊ส
คุ้นเคยกับสำเนียงของทำนองมากขึ้น

1.2 ปัจจัยด้านหน่วยงาน

1) กรมโฆษณาการ หรือกรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน เป็นหน่วยงานสำคัญในการขับเคลื่อน
ดนตรีแจ๊ส เนื่องจากหน่วยงานแห่งนี้มีบุคลากรทางดนตรีหลายท่านได้กระจายตัวออกไปก่อตั้งวงดนตรี
อื่นๆ ขึ้นอีกจำนวนมาก วงดนตรีกรมโฆษณาการเกิดขึ้นช่วงปลายปี พ.ศ. 2482 โดยพันตรีวิลาศ โอสถานนท์
อธิบดีกรมโฆษณาการในขณะนั้นมีความต้องการสร้างวงดนตรีแจ๊สเพื่อใช้ในกิจการวิทยุคลื่นสั้นต่างประเทศ
ได้ออกคำสั่งให้บรรณรักษ์ดนตรีเข้ารับราชการในกองวิทยุต่างประเทศ โดยเริ่มทำงานที่บริษัท 7 พิเศษ ศาลาแดง
ภายใต้การบังคับบัญชาของจมีนมานิตย์นเรศน์ จากนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2484 ได้มีคำสั่งให้ย้ายไปอยู่กรมโฆษณา
การที่สะพานเสี้ยว ถนนราชดำเนิน วงดนตรีกรมโฆษณาการ จึงได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในตอนนั้น
(สมาน นภายน, 2536, น.23)

วงกรมโฆษณาการนิยมบรรเลงเพลงสากลเพื่อออกอากาศในสมัยนั้นเช่น เพลง Tain't
Nobody's Biz-ness If I Do ประพันธ์โดย Porter Grainger และ Everett Robbins ในปีค.ศ. 1922
บันทึกเสียงครั้งแรกในปีเดียวกันขับร้องโดย Anna Meyers นักร้องเพลงบลูส์ (ทั้งนี้ในบันทึกข้อความการ
ส่งรายชื่อเพลงของครูเอื้อ สุนทรสนาน ลงวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2483 ในการออกอากาศต่อสถานีวิทยุ
เขียนว่า It ain't nobody's biz'ness what I do ระบุเป็นจังหวะสวิง (Swing) ซึ่งไม่ตรงกับบทเพลงต้นฉบับ
คาดว่ากรรณการเรียบเรียงดังกล่าวมาจากฉบับบันทึกอื่นๆ ในช่วงเวลาใกล้เคียง) เพลงเดอะพี้นท์ เวนเดอร์
(The peanut vender) จังหวะรั้มบ้า เพลงไวท์แมน สตอมป์ (Whiteman stomps) จังหวะฟอกซ์ทรอท
(Foxtrot) เป็นต้น โดยหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์เป็นผู้จัดซื้อโน้ตเพลงจากต่างประเทศนำมาใช้บรรเลงในวง
ผลกระทบจากภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้วงกรมโฆษณาการต้องออกบริการบรรเลงเพลงให้แก่ประชาชน
ได้ฟังแทนความบันเทิงด้านอื่น สมาชิกวงมีความเห็นร่วมกันว่า ไม่ควรนำชื่อวงกรมโฆษณาการที่เป็นวงดนตรี
ของราชการออกไปใช้ในลักษณะแบบเอกชน สมควรมีการตั้งชื่อใหม่ว่า “สุนทรภรณ์”

จากการก่อตั้งวงดนตรีกรมโฆษณาการทำให้ค่านิยมต่อวงดนตรีบิ๊กแบนด์เพิ่มมากขึ้น มีวงดนตรี
อื่นๆ ที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกัน ได้แก่ วงดนตรีเทศบาลกรุงเทพมหานคร (สุทิน เทศารักษ์ ประสิทธิ์ พะยอมยงค์
เป็นสมาชิกในวง) วงดนตรีศรีสวรรค์ วงดนตรีลูกฟ้า วงดนตรีลูกทะเล วงดนตรีสามสมอ และวงดนตรีลูกประตู่
วงเหล่านี้เกิดการรวมตัวจากสมาชิกในกองดุริยางค์ต่างๆ ในส่วนวงดนตรีของเอกชน ได้แก่ วงวาโยบุตร
วงดนตรีศรีฟ้า วงดนตรีพันตรีศิลปะ (ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2492) วงดนตรีป.ชื่นประโยชน์ วงดนตรีบางกอก
ซ่า ซ่า ซ่า วงดนตรีกรุงเทพศิลปิน วงดนตรีลีลาศมงคล อมาตยกุล และวงดนตรีช้างแดง เป็นต้น ซึ่งวงต่างๆ
เหล่านี้มีสมาชิกร่วมกันเป็นจำนวนมาก บางวงเกิดขึ้นจากการรวมตัวเฉพาะกิจจนท้ายที่สุดกลายเป็นการ
รวมตัวแบบเต็มรูปแบบอย่างถาวร (กมลธรรม เกื้อบุตร, 2557: 85 - 86) แต่ละวงได้ผลัดเปลี่ยนกันบรรเลง
ตามงานลีลาศ ไนท์คลับ บาร์คาร์บาเรต์ และร้านอาหารต่างๆ เช่น เกาะลอยสวนลุมพินี เวทีลีลาศสวนลุมพินี
เวทีลีลาศสวนอัมพร ภัตตาคารห้อยเทียนเหลา โรงแรมยุโรป (Europe Hotel) โรงแรมทร็อคคาเดโร
(Trocadero hotel) โรงแรมสยาม โรงแรมโอเรียลเต็น (Oriental hotel) เป็นต้น

2) กองดุริยางค์ทหารบก กระทรวงกลาโหม เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่มีความโดดเด่นในการขับเคลื่อนดนตรีแจ๊สช่วงแรก มีการจัดตั้งวงดนตรีดุริยางค์โยธินในปี พ.ศ. 2482 โดยหลวงพรหมโยธี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมและรองผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ได้มอบหมายให้กองดุริยางค์ทหารบกได้ก่อตั้งวงดนตรีแจ๊สขนาดเล็กเพื่อบรรเลงเพลงให้คณะผู้ทำงานเกี่ยวกับการจัดซ้อมเพลงชาติได้ผ่อนคลายจากความเครียด มีสมาชิกในช่วงแรกคือ ส.อ.จำปา เล่มสำราญ ตำแหน่งทรัมเป็ต ส.อ.ประยูร ชีรานนท์ ตำแหน่งไวโอลิน ส.ต.เชาว์ แคล้วคล่อง ตำแหน่งกีตาร์ ส.ท.ประสาท แก้วอุทัย ตำแหน่งเบส และส.ต.จำรูญ น้อยทิพย์ ตำแหน่งกลองชุด และได้เพิ่มสมาชิกมากขึ้นเมื่อกองทัพยกได้ไปออกร้านในงานฉลองรัฐธรรมนูญกลายเป็นวงดนตรีบิ๊กแบนด์เพื่อบรรเลงเพลงสนับสนุนการเดินลิลาศ (สมาน นภายน, 2536, น. 25)

2. พลวัตของดนตรีแจ๊สในวัฒนธรรมไทยในช่วงการพัฒนาและการขับเคลื่อน มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2 ด้านได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากรทางดนตรี และปัจจัยด้านหน่วยงานและสถาบันการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยด้านบุคลากรทางดนตรี

ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมดนตรีอเมริกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผสมผสานทางวัฒนธรรมมีดนตรีชนิดใหม่เกิดขึ้นคือ “เพลงลูกทุ่ง” ที่แยกประเภทออกมาจากเพลงไทยสากลเดิม โดยใช้คำว่าลูกทุ่งครั้งแรกในรายการ “ลูกทุ่งกรุงไทย” ในปีพ.ศ. 2507 (พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ, 2550, น.646) ทั้งนี้บทเพลงไทยสากลได้รับการบัญญัติใหม่ว่า “เพลงลูกกรุง” ทั้งนี้ดนตรีทั้ง 2 กลุ่มได้ใช้รูปแบบวงดนตรีเหมือนกันคือ วงดนตรีบิ๊กแบนด์ ในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2510 เป็นต้นมามีนักดนตรีแจ๊สในประเทศไทยเกิดขึ้นอีกจำนวนมาก นอกจากปัจจัยการได้อิทธิพลจากแผ่นเสียงแล้ว มีนักดนตรีจำนวนหนึ่งได้เดินทางไปศึกษาต่อยังประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะที่วิทยาลัยดนตรีเบิร์กลีย์ (Berklee College of Music) ทำให้การรับวัฒนธรรมแจ๊สของนักดนตรีชาวไทยยิ่งได้ใกล้ชิดมากขึ้น และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้เดินทางกลับมาถ่ายทอดดนตรีแจ๊สให้กับนักดนตรีชาวไทย นักดนตรีกลุ่มดังกล่าวได้แก่ ศาสตราจารย์พิเศษ แมนรัตน์ ศรีกรานนท์, ประทีกย์ ฝั่ศุภการ, สำราญ ทองตัน, พันสชัย ศุภมิตร และสิราภรณ์ มั่นตาภรณ์ (ดร.กะทิ) โดยบางท่านนอกจากจะไปเรียนวิชาความรู้ทางด้านดนตรีแจ๊สจากประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว ยังได้รับประสบการณ์ทางการแสดงดนตรีจากเหล่าบรรดาศิลปินแจ๊สระดับโลกได้แก่ แพท แมทธินี่ (Pat Matheny), ไมค์ สเทิร์น (Mike Stern), จาโก แพสโตเรียส (Jaco Pastorius), บิล ฟริเซล (Bill Frisell) และจอห์น สโกฟิลด์ (John Scofield) เป็นต้น

นักดนตรีแจ๊สชาวไทย ที่นิยมในดนตรีแจ๊ส โดยศึกษาด้วยตนเองจนมีความเชี่ยวชาญและประกอบอาชีพด้วยดนตรีแจ๊สมาแต่ต้นได้แก่ วิชัย อั้งอัมพร (แซกโซโฟน), สมเจตน์ จุลณะโกเศศ (กีตาร์), มังกร ปี่แก้ว (กลอง), ม.ร.ว.พรพุฒิ วรุฒิ (เปียโน), สุทัศน์ ณ อยุธยา (เบส) โดยกลุ่มนักดนตรีดังกล่าวนิยมบรรเลงเพลงแจ๊สในลักษณะบลูส์แจ๊สเป็นหลัก (กิตติธัช สำเภาทอง, 2555, น. 23) รวมถึง นพ โสทธิพันธุ์, สุทิน ลัทธิ, สุเทพ น้อมกรานต์ โดยบางท่านเป็นนักดนตรีที่เติบโตมาจากวงดุริยางค์ของเหล่าทัพ นักดนตรีแจ๊สไทยรุ่นถัดมา ได้แก่ เทวัญ ทรัพย์แสนยากร, ยงยุทธ ผิวสุวรรณ, วงอินฟินิตี้, ธนิสร์ ศรีกลิ่นดี,

ภูษิต ไส้ทอง, อานนท์ ศิริสมบัตินวัฒนา (อาจารย์น้อย), วินัย โสทธิพันธ์ และมณฑล วโรณิธิภาส เป็นต้น (พลวิทย์ โอภาพันธ์ และคณะ, 2558, น. 12)

นอกจากนี้นักดนตรีรุ่นต่อมาที่ไปเรียนดนตรีแจ๊สจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ หรือ บางส่วนได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ในประเทศจนเป็นที่ยอมรับในวงการแจ๊สได้แก่ เตน อยู่ประเสริฐ, พลวิทย์ โอภาพันธ์, ศักดิ์ศรี วงศ์ธราดล, ช่างต้น กุญชร ณ อยุธยา, ดร.ริน พันธุมโกมล, กฤษดี บุรณวิทย์วุฒิ, นพดล ธิธราดล และน. วุฒิวิชัย เป็นต้น โดยนักดนตรีที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่ได้สอน ในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยชื่อดังที่มีการเรียนการสอนดนตรีแจ๊สอย่างเข้มข้นนอกจากนี้ยังมีศิลปิน ร่วมยุคที่ยังคงสร้างผลงานในวงการดนตรีโดยนำส่วนผสมของดนตรีแจ๊สเข้ากับดนตรีอื่นๆ เพื่อนำเสนอให้กับ สังคมไทยได้แก่ จิระศักดิ์ ปานพุ่ม, นครินทร์ ธีระภินันท์ (กอล์ฟ ทีโบน), อริญญ์ ปานพุ่ม (เล็ก ทีโบน), เสกพล อุ่นสำราญ และจักรวาร เสาธงยุติธรรม เป็นต้น

ในด้านการสร้างผลงานเพลงแจ๊สพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีที่สร้างผลงานของตนเอง เป็นวงแรกและนับได้ว่าเป็นวงดนตรีพิวชนแจ๊สวงแรกของไทยคือ วงดนตรีอินฟินิตี้ (infinity) เกิดจากการ รวมตัวของนักดนตรีชาวไทยที่ชื่นชอบในบทเพลงแจ๊ส โดยในปี.ศ. 2529 ศรายุทธ สุปัญญา และเทวัญ ทรัพย์แสนยากร ได้ก่อตั้งวงดนตรีโดยเริ่มแรกได้รับงานบรรเลงตามโรงแรม และผับต่างๆ ต่อมาจึงออกอัลบั้ม เป็นของตนเอง โดยสมาชิกปัจจุบันได้แก่ ศรายุทธ สุปัญญา (คีย์บอร์ด), ชุมพล สุปัญญา (กีตาร์), สุทธิพงษ์ ปานคง (กลอง), วิโรจน์ สถาปนาวัตร (เบส) และภาสกร สุขสันติภาพ (แซกโซโฟน)

เตน อยู่ประเสริฐ (2561) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของดนตรีแจ๊สในประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา (อาจารย์เตน อยู่ประเสริฐ ไปเรียนปริญญาตรีทางด้านดนตรีแจ๊ส ณ ประเทศ สหรัฐอเมริกา ได้เดินทางกลับมาประเทศไทยช่วงปี.ศ. 2535) การสร้างผลงานเพลงแจ๊สโดยศิลปินชาวไทย ยังไม่ปรากฏเด่นชัดมากนักเนื่องจากค่านิยมในการฟังเพลงในสังคมไทยยังไม่เปิดกว้างมากนัก รวมถึง ความเข้าใจในการฟังเพลงแจ๊สยังอยู่ในวงจำกัด ดังนั้นเมื่อศิลปินต้องการสร้างสรรค์ผลงานเพลงในลักษณะ ของดนตรี แจ๊สกับบริษัทที่ลงทุนการผลิตให้จึงต้องลดทอนความเข้มข้นทางดนตรีลงผสมผสานดนตรี สมัยนิยมเข้าไปเพื่อเป็นจุดขายให้กับเพลงได้ ดังนั้นผลงานเพลง แจ๊สแบบเข้มข้นตามแบบฉบับของชาวอเมริกัน ในช่วงยุคดังกล่าวนี้ ผู้ฟังจะสามารถหาฟังได้ตามสถานบันเทิงที่มีนักดนตรีแจ๊สอาชีพบรรเลงกันอยู่เท่านั้น เช่น แซกโซโฟนผับ (Saxophone pub) บราวน์ ซูการ์ (Brown Sugar) เป็นต้น

2.2 ปัจจัยด้านหน่วยงานและสถาบันการศึกษา

ในปีพ.ศ. 2541 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตร บัณฑิต สาขาวิชาดนตรีแจ๊ส มีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เตน อยู่ประเสริฐ เป็นหัวหน้าภาควิชาแจ๊สในขณะนั้น โดยในปัจจุบัน อาจารย์ดร.ริน พันธุมโกมล ทำหน้าที่เป็นประธานสาขาวิชาดนตรีแจ๊ส คณาจารย์ที่มีชื่อเสียงใน วงการดนตรีแจ๊ส ได้แก่ อาจารย์กฤษดี บุรณวิทย์วุฒิ อาจารย์นพดล ธิธราดล เป็นต้น ในสถาบันแห่งนี้ สามารถสร้างผลผลิตให้กับวงการแจ๊สได้เป็นจำนวนมาก เช่น พิสุทธ์ ประทีปะเสน (ตำแหน่งแซกโซโฟน วง T-Bone, อาจารย์ประจำคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร) ธีรัช เล่าห์วีระพานิช (ตำแหน่ง แซกโซโฟน วง T-Bone, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต) สฤษฎ์ ต้นเป็นสุข

(ตำแหน่งทรมเปิด วง T-Bone, อาจารย์ประจำสาขาดนตรีแจ๊ส วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล) และคม วงศ์สวัสดิ์ เป็นต้น (วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ม.ป.ป.)

ต่อมาในปีพ.ศ. 2543 คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เปิดสอนหลักสูตรดุริยางคศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีแจ๊ส มีบุคลากรที่มีชื่อเสียงอยู่ในวงการดนตรีแจ๊ส ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตน์ วงศ์สรรเสริญ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี วงศ์ธราดล, Daniel James Phillips, อาจารย์นรินทร์ ธีระภินันท์, อาจารย์ชุนทร เตชชนนันท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒิชัย เลิศสถากิจ เป็นต้น (คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป.) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนของสาขาดนตรีแจ๊ส คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความเข้มข้นและชัดเจนในแนวทางการบรรเลงดนตรีแจ๊สทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ รวมถึงองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์แจ๊ส เพื่อสร้างศิลปินแจ๊สของไทยในการสร้างสรรค์ผลงานต่อไปได้

ในส่วนของวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต ได้เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี สาขาดนตรีแจ๊สศึกษา ในปีพ.ศ. 2547 เป็นปีแรก มีบุคลากรที่มีชื่อเสียงอยู่ในวงการดนตรีแจ๊ส ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด่น อยู่ประเสริฐ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรัช เล่าห์วีระพานิช และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ข้างต้น กุญชร ณ อยุธยา เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยรังสิต เป็นมหาวิทยาลัยเอกชนแห่งแรกในประเทศไทย ที่ได้เปิดสอนหลักสูตรดนตรีแจ๊ส โดยช่วงระยะเวลา 20 ปีผ่านสถาบันการศึกษาทั้ง 3 แห่งได้สร้างบุคลากรทางด้านดนตรีแจ๊ส ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ สามารถไปต่อยอดการประกอบอาชีพโดยส่วนหนึ่งได้ถ่ายทอดไปยังกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้กลุ่มดนตรีแจ๊สในสถาบันการศึกษาทั้ง 3 แห่งได้มีการริเริ่มจัดโครงการที่เป็นกิจกรรมส่งเสริมดนตรีแจ๊สทั้งค่านิยม และทักษะทางดนตรีให้แก่ผู้ที่สนใจได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยอื่นๆ เช่น วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยพายัพ ที่มีกิจกรรมและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับดนตรีแจ๊ส คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นต้น โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยดนตรี โดยจัดการเรียนการสอนที่มีกลุ่มรายวิชาที่หลากหลายมากขึ้น มีกลุ่มวิชาดนตรีแจ๊สรวมอยู่ในหลักสูตรดังกล่าว ทั้งนี้ยังไม่ได้แยกออกเป็นหลักสูตรเอกดนตรีแจ๊สโดยตรงรวมถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏอื่นๆ ทั่วประเทศที่มีการผสมผสานบางรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับดนตรีแจ๊ส ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

ภาพที่ 2 ภาพการแสดงวงบิ๊กแบนด์ในงาน TJW2017 ณ มหาวิทยาลัยรังสิต

ที่มา : กมลธรรม เกื้อบุตร

วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดลได้ริเริ่มจัดโครงการงานวิชาการทางดนตรีแจ๊สเกิดขึ้นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2552 ชื่องาน Thailand International Jazz Conference หรือที่รู้จักกันในนาม TIJC วัตถุประสงค์ของการจัดงานเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจได้รับฟังดนตรีแจ๊สที่มีคุณภาพจากศิลปินแจ๊สที่ได้รับการยอมรับจากสังคมนดนตรีแจ๊สทั้งในประเทศและนานาชาติ โดยในงานนั้นนอกจากจะมีการแสดงดนตรีแจ๊สแล้ว ยังมีการจัดอบรมและสาธิตเทคนิคการบรรเลงดนตรีแจ๊ส รวมถึงการประกวดการบรรเลงเดี่ยวดนตรีแจ๊ส ซึ่งงานดังกล่าวนี้จะจัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี นอกจากนี้ยังมีคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้จัดการแข่งขันการประกวดดนตรีแจ๊สแห่งประเทศไทยคือ Thailand Jazz Competition โดยจัดขึ้นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2548 รวมถึงโครงการ SU Jazz camp นอกจากนี้ ในส่วนของวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต ได้จัดโครงการ Thailand Jazz Workshop โดยวิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต ร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย เครือข่าย Jazz Education Abroad Los Angeles College of Music และบริษัทสยามดนตรียามาฮ่า เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับดนตรีแจ๊สในบริบทต่างๆ ให้กับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน และบุคคลทั่วไปที่สนใจ

แม้ว่าค่านิยมในดนตรีแจ๊สในปัจจุบันนั้นอยู่ในระดับที่สูงขึ้น กล่าวคือสังคมไทยมีความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรมดนตรีแจ๊สมากขึ้น ทำให้มีกลุ่มผู้ฟังดนตรีแจ๊สอยู่ในระดับที่น่าพอใจ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาตรมพื้นที่ของการกระจายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ดนตรีแจ๊สยังคงอยู่ในวงจำกัดของพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นหลัก ถึงแม้ในต่างจังหวัดจะมีสถาบันทางการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้ผู้คนรู้จักดนตรีแจ๊ส แต่ก็ไม่สามารถทำให้กลุ่มผู้ฟังเพิ่มมากขึ้น อาจเนื่องจากบริบททางวัฒนธรรมและเนื้อหาของดนตรีที่มีความเข้มข้นในการแสดงศักยภาพของนักดนตรีมากกว่าความบันเทิง

อภิปรายผล

จากการศึกษาประวัติและพัฒนาการของดนตรีแจ๊สในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าดนตรีแจ๊สเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมบันเทิงในประเทศไทย ที่ได้วางรากฐานมาอย่างยาวนาน จากการแพร่กระจายของดนตรีแจ๊สเข้าสู่ประเทศไทยจากประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียที่มีดนตรีแจ๊สปรากฏผ่านปัจจัยนำเข้าได้แก่ แผ่นเสียง และนักดนตรีต่างชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันและออสเตรียได้แก่ ฟริตซ์ เกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิดท์ (Wilhelm Schmidt) ได้เสนอแนวคิดว่าจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมนั้นไม่ได้มีอยู่เพียงจุดเดียว หากแต่มีหลายจุด และแต่ละจุดก็แพร่กระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบๆ เป็นวงกลม (ยศ สันตสมบัติ, 2556, น. 31)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ดนตรีแจ๊สดำรงอยู่ในวัฒนธรรมไทยมาอย่างยาวนาน คือ การแสดงศักยภาพของนักดนตรี ทำให้เกิดกลุ่มผู้ฟังในสังคมที่ต้องการฟังดนตรีที่มีความเข้มข้น จริงจังติดตามและสร้างสังคมดนตรีแจ๊สให้เกิดขึ้น นอกจากนี้การนำรูปแบบของวงแจ๊สบิ๊กแบนด์และพื้นฐานทางดนตรีแจ๊สเข้าไปผสมผสานกับวัฒนธรรมดนตรี วิถีชีวิตของชาวไทยจนเกิดประเภทย่อยเพลงชนิดใหม่คือ เพลงลูกกรุง และลูกทุ่ง ทำให้รูปแบบวงดนตรีบิ๊กแบนด์จึงเป็นที่คุ้นตาของชาวไทยดังที่ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์ (2549, น. 255) กล่าวว่า “หน่วยงานของรัฐก่อตั้งวงดนตรีรูปแบบใหม่ในลักษณะการผสมผสานดนตรีไทยกับดนตรีสากลเรียกกันต่างๆ ว่าวงดนตรีผสม วงลีลาศ หรือวงสังคีตสัมพันธ์...วงสังคีตสัมพันธ์ตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2495 ตามนโยบายของพลโทหม่อมหลวงขาบ ภูญธร อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ลักษณะวงเป็นการผสมผสานระหว่างวงดนตรีไทยกับวงดนตรีสากล ใช้การประสานเสียงตามลักษณะดนตรีสากล โดยเทียบเสียงดนตรีไทยให้เข้ากับสากล วงดนตรีสากลที่ใช้คือ วงแจ๊ซ[ส] หรือเรียกว่าวงห้าสดนตรี ส่วนวงดนตรีไทยใช้วงปี่พาทย์หรือวงมโหรี”

การผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่จามพิศ สัตย์สรวง (2537, น. 38-42) ที่ได้กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) เป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับผลต่อจากปรากฏการณ์การติดต่อระหว่างวัฒนธรรม เกิดจากกลุ่มคนหรือปัจเจกชนเหล่านั้นนำวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมในการดำเนินชีวิต หรือในสภาพสังคมของตน เช่น การนำวัฒนธรรมความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ผสมกับความเชื่อของชาวไทย ดังที่ปรากฏในพิธีกรรมการไหว้ครูดนตรีไทย เป็นต้น โดยดนตรีแจ๊สได้เกิดการผสมผสานกับบริบทวิถีชีวิตในสังคมไทย เกิดเป็นเพลงไทยสากลที่มีเนื้อหาสะท้อนถึงสภาพสังคมไทยในแต่ละยุคได้

นโยบายรัฐนิยมเป็นปัจจัยสำคัญอีกหนึ่งด้านที่ส่งผลให้วงดนตรีรูปแบบบิ๊กแบนด์ได้ขยายตัวขึ้นในสังคมไทยอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทยได้มีค่านิยมทางสังคมให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตกมากขึ้น รวมถึงนโยบายการสร้างวงดนตรีของกรมโฆษณาการเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้หน่วยงานอื่นมีความตื่นตัวในการสร้างวงดนตรีเป็นของตนเอง ทำให้ศิลปินหลายท่านได้สร้างงานเพลงเป็นจำนวนมาก มีการก่อตั้งวงดนตรีบิ๊กแบนด์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกเหนือจากการบรรเลงดนตรีคลาสสิกเพื่อประกอบอาชีพแล้ว การบรรเลงดนตรีแจ๊สเป็นหนทางในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่นักดนตรีในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างดี

การดำรงอยู่ของดนตรีแจ๊สในประเทศไทยยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยอีกส่วนหนึ่งคือ พระราชนิยมในดนตรีแจ๊สของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงคุ้นเคยตั้งแต่ทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทเพลงแจ๊สในรูปแบบต่างๆ รวมถึงเพลงไทยในรูปแบบแจ๊ส ส่วนหนึ่งได้พระราชทานให้กับสถาบันการศึกษา กองทัพและหน่วยงานต่างๆ ส่งผลให้ชาวไทยเกิดความคุ้นเคยกับบทเพลงแจ๊สที่เอกลักษณ์แตกต่างจากบทเพลงคลาสสิก หรือเพลงไทยเดิม สามารถซึมซับและเข้าใจในวิถีทางวัฒนธรรมดนตรีแจ๊สได้ แม้ว่าในช่วงหนึ่งจะเกิดภาวะค่านิยมกระแสดนตรีชนิดใหม่ในช่วงสงครามเวียดนาม ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทต่อประเทศไทย เมื่อเข้ามาตั้งฐานทัพในภาวะสงคราม ส่งผลให้ประชาชนได้สัมผัสต่อวัฒนธรรมเพลงอเมริกัน ประเภทร็อกแอนด์โรล สอดคล้องกับงานวิจัยของยูริ โชคสวทรพ์ (2554, น. 79 – 80) ที่ได้กล่าวว่า “หลังสงครามโลกครั้งที่สอง คนไทยมีความนิยมชมชอบความเป็นอเมริกันอย่างมากเนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นมิตรที่ดีและคอยช่วยเหลือประเทศไทยมาโดยตลอด ทำให้ประเทศไทยไม่ประเทศผู้แพ้สงคราม เมื่อคนไทยส่วนใหญ่คิดว่าสหรัฐอเมริกาเป็นมิตรที่ดีแล้ว คนไทยจึงยอมรับวัฒนธรรมอเมริกันด้วยความเต็มใจ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ การรับวัฒนธรรมแบบตะวันตกของคนไทยจะนิยมชมชอบไปทางยุโรปตามแบบอย่างชนชั้นนํามากกว่า”

พัฒนาการของดนตรีแจ๊สเริ่มมีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการที่มีสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้เปิดสอนดนตรีแจ๊สในระดับปริญญาตรี ทำให้เกิดสังคมการเรียนรู้ดนตรีแจ๊สในกลุ่มใหญ่ และผลผลิตเหล่านั้นได้แพร่กระจายแนวคิด กระบวนทัศน์ รวมถึงวิถีของดนตรีแจ๊สเข้าสู่สังคมไทยในอีกมิติเช่นกัน โดยมหาวิทยาลัยหลักทั้ง 3 สถาบันได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยรังสิต ได้จัดโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีแจ๊สอย่างต่อเนื่อง ทำให้มุมมองของสังคมไทยเปลี่ยนไปจากเดิมที่มองเห็นว่าคุณค่าดนตรีแจ๊สไม่อาจทัดเทียมดนตรีคลาสสิก แต่ในปัจจุบันกลับเปลี่ยนไปส่งผลให้สังคมไทยนิยมการฟังดนตรีแจ๊สมากขึ้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีการร่วมมือกันเพื่อสนับสนุน จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาดนตรีแจ๊สในประเทศไทย สนับสนุนการจัดการแสดงดนตรีแจ๊สทั้งระดับชาติและนานาชาติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมนักดนตรีแจ๊ส เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดและวิถีทางวัฒนธรรม เพื่อนำมาประยุกต์และสร้างสรรค์ผลงาน รวมถึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจในดนตรีแจ๊สได้เรียนรู้และทำความเข้าใจในวัฒนธรรมดังกล่าว สนับสนุนให้มีการจัดงานสัมมนาวิชาการดนตรีแจ๊สเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในแวดวงวิชาการ นำพาไปสู่การวิวัฒน์ทางดนตรีที่มีคุณภาพและตอบสนองต่อชุมชน และประเทศชาติได้ ส่งเสริมให้มีการประกวดการแข่งขันดนตรีแจ๊ส โดยสนับสนุนงบประมาณในการจัดเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ที่เลือกวิชาชีพลายดนตรี สร้างค่านิยมอันดีและทัศนคติต่อดนตรีแจ๊สในทางบวกมากขึ้นดังที่ข้างต้น กุญชร ญ อุษยา (2561) ได้กล่าวว่า นอกจากสถาบันการศึกษาจะสร้างนักดนตรีแจ๊สที่มีคุณภาพแล้ว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างสังคมแจ๊สเพื่อรองรับการนำเสนองานสร้างสรรค์ทางดนตรี แจ๊สในอนาคต เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างศิลปินกับผู้ฟัง มิเช่นนั้นวงการดนตรีแจ๊สก็ไม่อาจเติบโตได้อย่างเต็มที่

กิจกรรมทั้ง 3 ด้านที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นล้วนแต่มีความสำคัญทุกด้านในการส่งเสริมให้ดนตรีแจ๊ส ดำรงอยู่และเกิดการพัฒนาในกลุ่มนักดนตรีและผู้ที่ยื่นชอบดนตรีแจ๊ส ดังที่พลวิทย์ โอภาพันธ์ และคณะ (2558) ได้ศึกษาการทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมดนตรีแจ๊สในประเทศไทย ได้ให้ข้อสรุปว่า สังคมไทยได้ผลิตบุคลากรทางด้านดนตรีแจ๊สที่มีความสามารถเป็นจำนวนมาก แต่วงจรทางธุรกิจและลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมไทยไม่เปิดกว้าง ทำให้ดนตรีแจ๊สไม่สามารถขยายตัวได้อย่างที่ควร ซึ่งล้วนเป็นอุปสรรคขัดขวางการเจริญเติบโตของดนตรีแจ๊สในสังคมไทย จึงมีความจำเป็นในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างพื้นที่แจ๊สให้ปรากฏเป็นรูปธรรม โดยแผนยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมดนตรีแจ๊สในประเทศไทย ประกอบด้วยกิจกรรมและแนวทาง คือ 1) จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่เยาวชนไทย ด้วยการเรียนรู้แจ๊ส ผ่านบทเพลงพระราชนิพนธ์ 2) จัดให้มีเทศกาลดนตรีระดับนานาชาติประจำปี 3) จัดให้มีกิจกรรมแจ๊สในพื้นที่ลักษณะต่างๆ 4) จัดให้มีหอแสดงดนตรีแจ๊ส พร้อมนิทรรศการถาวรอันเกี่ยวข้องกับดนตรีแจ๊สและบทเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5) จัดให้มีคณะกรรมการดนตรี แจ๊สแห่งชาติ เพื่อเป็นที่รวมผู้ทรงคุณวุฒิในด้านแจ๊สและเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. บริบททางประวัติศาสตร์ของดนตรีแจ๊สที่เกิดขึ้นในประเทศสะท้อนถึงกระบวนการการจัดการทางวัฒนธรรมรวมถึงการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาชีพดนตรีในประเทศไทยให้มีการพัฒนาก้าวหน้าสู่สังคมโลกได้
2. การศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาดนตรี สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาโครงสร้างทางการศึกษาและการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติของคนในสังคมท้องถิ่นในการรับวัฒนธรรมใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโอกาสทางวิชาชีพให้แก่แก่นักดนตรีท้องถิ่นในอนาคต
3. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางเพื่อทำวิจัยด้านประวัติศาสตร์ดนตรีในมุมมองของกลุ่มดนตรีชนิดอื่นๆ เช่น ดนตรีร็อก ดนตรีฟังก์ และอื่นๆ ที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาวิชาชีพทางดนตรีให้แก่ชุมชนท้องถิ่นได้
4. การศึกษาประวัติศาสตร์และแนวทางการพัฒนาควรนำเนื้อหาจากการศึกษาไปนำเสนอในสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ผู้สนใจ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาและสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีให้เกิดความก้าวหน้าต่อไปได้

บรรณานุกรม

- กมลธรรม เกื้อบุตร. (2557). *ดนตรีเด่นรำในสังคมและวัฒนธรรมไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์บัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา. (ม.ป.ป.). *หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาดนตรีสากล*. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2561, จากเว็บไซต์: <https://www.mupabuu.com/music>
- คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (ม.ป.ป.). *หลักสูตรดุริยางคศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีแจ๊ส*. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2561, จากเว็บไซต์: <https://www.music.su.ac.th/wp-content/uploads/2019/05/JAZZ-STUDIES-PROGRAM.pdf>
- คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. (ม.ป.ป.). *หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีแจ๊ส*. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2561, จากเว็บไซต์: <https://skruart.skru.ac.th/2017/files/course/sagonbook.pdf>
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2537). *การวิจัยทางมานุษยวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ช่างต้น กุญชร ณ อยุธยา. (6 ธันวาคม 2561). สัมภาษณ์
- เด่น อยู่ประเสริฐ. (6 ธันวาคม 2561). สัมภาษณ์
- พลวิทย์ โอภาพันธ์ และคณะ. (2558). *โครงการศึกษาวิจัยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมดนตรีแจ๊สในประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, กระทรวงวัฒนธรรม.
- พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ. (2550). *จดหมายเหตุดนตรี 5 รัชกาล เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- . (2554). *การก่อเกิดเพลงไทยสากล: แนวคิดด้านดนตรีวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภัทรวิที ภูษณาภิรมย์. (2549). *วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ภาธร ศรีกรานนท์. (2559). *บทเพลงพระราชานิพนธ์: การวิเคราะห์และสังเคราะห์ทางดนตรีศึกษา*. กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักส์จำกัด.
- ยุวรี โชคสวนทรัพย์. (2554). *กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488 – 2545* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วิทยา ภูบัว. (2542). *อิทธิพลดนตรีอเมริกันที่มีต่อเพลงไทยสมัยนิยม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต. (ม.ป.ป.). *หลักสูตรดุริยางคศาสตรบัณฑิต แขนงดนตรีแจ๊สศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2561, จากเว็บไซต์: [https://www.rsu.ac.th/music/download / Curriculum File1_Bachelor-of-Music-Program-Draft.pdf](https://www.rsu.ac.th/music/download/Curriculum%20File1_Bachelor-of-Music-Program-Draft.pdf)
- วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (ม.ป.ป.). *หลักสูตรดุริยางคศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีแจ๊ส*. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2561, จากเว็บไซต์ [https://www.music.mahidol.ac.th/ th/ bachelors-program/](https://www.music.mahidol.ac.th/th/bachelors-program/)
- สมาน นภายน. (2536). *ประวัติศาสตร์ไทยสากล*. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงสุขุมนัยประดิษฐ์. (2510). สืบค้น 14 เมษายน 2561, จาก [http://pradub-sukhum.com/Luang%20Sukhum%20Site/Luang%20Sukhum %20Book/ Book%201/BB.%20Working.html](http://pradub-sukhum.com/Luang%20Sukhum%20Site/Luang%20Sukhum%20Book/Book%201/BB.%20Working.html)